

KINH NGHIỆM CỦA PHẦN LAN VỀ GIÁO DỤC DÂN TỘC

ThS. NGÔ THỊ THANH THỦY
Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam

1. Đặt vấn đề

Phần Lan là một quốc gia có nền giáo dục phổ thông tiên tiến, tại Diễn đàn Kinh tế thế giới về giáo dục đại học - cao đẳng, Phần Lan xếp hạng thứ nhất về số lượng tốt nghiệp và chất lượng, xếp thứ hai về toán và giáo dục khoa học. Hiệu quả giáo dục của Phần Lan rất cao, khoảng cách chênh lệch về học lực giữa học sinh giỏi và học sinh kém ở mức thấp nhất thế giới. Tỷ lệ biết chữ của người Phần Lan là 100%. 83% số dân Phần Lan trong lứa tuổi 25-34 có bằng tú tài hoặc cử nhân trở lên.

Giáo dục Phần Lan chú trọng đến việc đảm bảo cơ hội học tập bình đẳng không phân biệt địa vị xã hội. Thay vì so sánh giữa các học sinh, nền giáo dục Phần Lan tập trung vào hỗ trợ và hướng dẫn học sinh có nhu cầu đặc biệt. Phần Lan cũng thành công trong việc tạo cơ hội bình đẳng trong giáo dục cho mọi đối tượng học sinh đặc biệt từ các nhóm dân tộc thiểu số thông qua các chính sách sử dụng ngôn ngữ trong giáo dục được quy định cụ thể trong Hiến pháp, luật và chương trình giáo dục trọng tâm của quốc gia.

Việt Nam đang trong giai đoạn chuẩn bị phát triển chương trình giáo dục phổ thông mới, một trong những nhiệm vụ quan trọng là đảm bảo quyền bình đẳng trong giáo dục cho các nhóm dân tộc. Vì vậy, việc tìm hiểu kinh nghiệm Phần Lan về chính sách và lập chương trình dành cho các nhóm dân tộc thiểu số là rất cần thiết.

2. Quy định về việc sử dụng ngôn ngữ trong giáo dục trong các văn bản pháp luật của Phần Lan

Dân số Phần Lan khá nhỏ với hơn 5 triệu người dân, gồm 7 nhóm dân tộc. Dân tộc chiếm đa số là người Phần Lan, nhóm dân tộc thiểu số thường sống vùng ven biển Phần Lan là người Thụy Điển. Nhóm dân tộc thiểu số bản địa là người Sami với 3 nhóm khác nhau: người Sami phía Bắc, người Sami Inari và người Sami Skolt. Các nhóm dân tộc thiểu số khác bao gồm người Roma, người Do Thái, người Tatar và người Nga. Trong vòng vài thập kỷ gần đây, nhóm người nhập cư vào Phần Lan tăng nhanh với dân số gần bằng với nhóm dân tộc thiểu số Thụy Điển.

Giáo dục cho người dân tộc thiểu số ở Phần Lan được thực hiện dựa trên Điều 16 và 17 của Hiến pháp Phần Lan. Điều 16 quy định mọi người được quyền hưởng giáo dục cơ bản miễn phí và chính quyền địa phương chịu trách nhiệm đảm bảo mọi người có cơ hội được nhận dịch vụ giáo dục phù hợp với khả năng và nhu cầu đặc biệt của mình. Mặt khác, điều 17 quy định về quyền được bảo tồn và phát triển ngôn ngữ của các nhóm dân tộc thiểu số bao gồm dân tộc Sami và Roma.

Các quan điểm chính của luật pháp Phần Lan về sự đa dạng trong giáo dục hiện nay là bảo tồn và thực thi quyền của người dân tộc thiểu số được giáo dục bằng ngôn ngữ mẹ đẻ của họ. Quan điểm này được cụ thể hóa trong điều 10 của Luật Trường học được sửa đổi năm 1995. Trong đó, luật quy định mỗi học sinh có quyền được học bằng tiếng mẹ đẻ của mình 2 tiếng/tuần, với điều kiện có ít nhất 4 học sinh cùng một nhóm dân tộc trong lớp học. Ngôn ngữ giảng dạy có thể là tiếng Phần Lan, tiếng Thụy Điển, tiếng Sami, hoặc ngôn ngữ kí hiệu. Luật cũng đảm bảo quyền học sinh được học môn giáo dục tín ngưỡng theo đạo mà các em theo (NBE 2003:6).

Đạo luật Hòa nhập có hiệu lực từ ngày 01/5/1999 là một công cụ luật pháp quan trọng nhằm thúc đẩy và hỗ trợ sự đa dạng trong giáo dục. Đạo luật này quy định thúc đẩy cơ hội bình đẳng cho người di cư và người mới chuyển đến sinh sống ở Phần Lan, cũng như khuyến khích và tạo điều kiện thuận lợi cho họ được hòa nhập và bảo tồn ngôn ngữ và văn hóa dân tộc của họ (Đạo luật Hòa nhập 493/1999).

Bên cạnh đó, có một số chính sách và chiến lược cho các cơ sở giáo dục của Phần Lan nhằm đảm bảo quyền của người dân tộc thiểu số và thúc đẩy sự đa dạng. Kể từ năm 1992, người Sami có quyền sử dụng ngôn ngữ dân tộc mình trong giáo tiếp bằng văn bản và lời nói với các cơ quan có thẩm quyền. Theo Đạo luật Giáo dục Toàn diện năm 1999, tiếng Sami là ngôn ngữ để giảng dạy trong giáo dục cơ sở, trung học và hướng nghiệp. Có thể dạy tiếng Sami là tiếng mẹ đẻ hay là một ngoại ngữ. Nếu người bảo trợ mong muốn, trẻ em người Sami sống trong 4 tỉnh có người Sami sinh sống phải được cung cấp giáo dục cơ sở bằng tiếng Sami (NBE 2002c).

Cũng giống như người Sami và các dân tộc khác, người Roma được quyền nhận giáo dục bằng tiếng Roma ở bậc giáo dục cơ sở, phổ thông, hướng nghiệp và giáo dục cho người lớn. Tuy nhiên, chính quyền địa phương không bắt buộc phải cung cấp nền giáo dục bằng tiếng Roma cũng như không phải cung cấp giáo dục dành riêng như cho nhóm ngôn ngữ Sami. Đó là bởi vì thực tế phần lớn người Roma nói tiếng Phần Lan là tiếng mẹ đẻ, nghĩa là tiếng Roma được dạy như ngôn ngữ thứ hai. Giáo dục bằng tiếng Roma được thực hiện ở 5% trường học giáo dục cơ sở, chủ yếu ở thành phố Helsinki.

3. Quy định việc sử dụng và dạy ngôn ngữ trong Chương trình giáo dục trọng tâm quốc gia của Phần Lan

Chương trình giáo dục cốt lõi quốc gia của Phần Lan là một văn bản đưa ra những hướng dẫn rõ ràng. Nó chú ý đến nhu cầu thống nhất quốc gia, sự công bằng và quyền cơ bản về giáo dục. Chương trình giáo dục cốt lõi quốc gia là một phương tiện để đưa ra những chỉ đạo cấp quốc gia rõ ràng hơn. Chương trình đã đề cập đến các lĩnh vực trọng tâm của việc dạy học và giáo dục bao gồm cả các nguyên tắc chỉ đạo và nội dung trọng tâm. Bên cạnh đó, chương trình có sự mềm dẻo và việc quản lý chương trình có sự phân quyền cao cho địa phương.

Trong chương trình giáo dục cốt lõi quốc gia của Phần Lan có quy định cụ thể về việc dạy học cho từng nhóm ngôn ngữ và văn hóa. Chương trình quy định với phần lớn học sinh, ngôn ngữ giảng dạy là tiếng Phần Lan. Nhưng tiếng Thụy Điển cũng được sử dụng làm ngôn ngữ giảng dạy ở tất cả các cấp học cho khoảng 6% dân số. Việc giảng dạy cũng có thể thực hiện bằng tiếng Sami, tiếng Roma hoặc ngôn ngữ kí hiệu nếu có nhu cầu. Bảng 1 mô tả chương trình chi tiết cho môn tiếng mẹ đẻ, văn học và trong ngôn ngữ thứ hai. Việc lựa chọn chương trình phụ thuộc vào cơ sở giáo dục và quyết định của phụ huynh hay người bảo hộ của học sinh.

Các chương trình này đều chú trọng việc ngôn ngữ và văn hóa riêng của các dân tộc. Mỗi quan hệ của họ với tự nhiên, cách kiếm sống và đặc điểm cộng đồng tạo nên ngôn ngữ và cốt lõi văn hóa của họ. Đồng thời, chương

trình chú ý đến sự khác nhau về năng lực ngôn ngữ của học sinh khi bắt đầu đi học. Phần lớn học sinh nói tiếng Thụy Điển hay Sami được học bằng tiếng Sami. Chương trình giáo dục cho người Roma đã chú ý tới việc ngôn ngữ Roma ở Phần Lan chưa có chữ viết, chỉ là ngôn ngữ nói. Vì vậy, chương trình giáo dục bằng tiếng Roma đã chú ý đến sự khác nhau về khu vực và khả năng ngôn ngữ khác nhau của học sinh. Phần Lan coi học sinh nhập cư là trẻ em và thanh niên chuyển tới, hoặc được sinh ra tại Phần Lan và có nguồn gốc nhập cư. Giáo dục cho người nhập cư được học theo chương trình giáo dục cốt lõi của địa phương, có chú ý đến kiến thức nền và điểm xuất phát của học sinh như tiếng mẹ đẻ và văn hóa của các em, lí do nhập cư, và thời gian sinh sống tại Phần Lan. Ngoài ra, giáo dục cho nhóm người này có các mục tiêu đặc biệt. Chương trình hỗ trợ học sinh phát triển để hòa nhập vào cộng đồng văn hóa và ngôn ngữ Phần Lan. Mặc có đặc thù riêng, các chương trình sử dụng ngôn ngữ dân tộc thiểu số ngôn ngữ giảng dạy đều nhằm giúp các em phát triển thành cá nhân song ngữ và đa văn hóa.

4. Kết luận

Có thể khẳng định, Phần Lan đã có các cơ sở pháp lí để bảo vệ quyền của các nhóm dân tộc thiểu số. Hiến pháp Phần Lan có các điều khoản nghiêm cấm phân biệt đối xử dựa trên cơ sở "giới tính, tuổi tác, nguồn gốc, ngôn ngữ, tôn giáo, quan điểm, khuyết tật hay các lí do cá nhân khác" (731/1999 điều 6). Điều này bao gồm cả quyền của nhóm dân tộc thiểu số được tiếp cận công bằng và tự do với giáo dục, bình đẳng với dân tộc đa số. Ngoài ra, cũng có một điều khoản đảm bảo các nhóm dân tộc thiểu số được quyền bảo tồn và phát triển ngôn ngữ và văn hóa của dân tộc. Các điều khoản này cũng được đề cập trong các văn bản pháp lí khác như Đạo luật Hòa nhập và Luật Trường học.

Chương trình giáo dục cốt lõi quốc gia đã hiện thực hóa quy định của Hiến pháp về đa dạng và chống phân biệt đối xử thông qua quy định cụ thể chi tiết việc dạy học cho các nhóm ngôn ngữ và văn hóa cụ thể là cho học sinh người Phần Lan, người Thụy Điển, người dân tộc thiểu số bản địa Sami, người dân tộc thiểu số Roma, nhóm dân tộc thiểu số khác, nhóm người nhập cư. Chương trình đã đưa ra quy định và hướng dẫn dạy học bằng tiếng mẹ đẻ của học sinh dân tộc thiểu số. Việc dạy học bằng tiếng mẹ đẻ của học sinh được thực hiện từ lớp 1 đến lớp 9 cho nhóm dân tộc Sami và Roma. Chương trình cũng đã quy định cụ thể cho việc dạy học bằng tiếng Phần Lan và tiếng Thụy Điển như ngôn ngữ thứ hai đối với một số nhóm dân tộc thiểu số. Đây chính là việc thực hiện hóa các quy định của Hiến pháp Phần Lan và là nỗ lực của Phần Lan trong nỗ lực đảm bảo tất cả học sinh bao gồm học sinh dân tộc thiểu

Bảng 1: Chương trình dạy học môn tiếng mẹ đẻ, văn học và trong ngôn ngữ thứ hai tại Phần Lan

Tiếng mẹ đẻ của học sinh	Ngôn ngữ giảng dạy		Ngôn ngữ thứ hai	
	Chương trình giáo dục cốt lõi quốc gia	Chương trình dành riêng	Cốt lõi	Tự chọn
Phần Lan	Tiếng Phần Lan		Thụy Điển	
Thụy Điển	Tiếng Thụy Điển		Phần Lan	
Sami	Tiếng Sami			Thụy Điển
	Tiếng Phần Lan			
Roma	Tiếng Phần Lan	Roma	Thụy Điển	
	Tiếng Thụy Điển		Phần Lan	
Các ngôn ngữ khác	Các tiếng mẹ đẻ khác thứ hai			Thụy Điển hoặc Phần Lan
	Tiếng Phần Lan hoặc Thụy Điển với tư cách ngôn ngữ thứ hai			
Ngôn ngữ khác	Tiếng Phần Lan hay Thụy Điển với tư cách ngôn ngữ thứ hai		Thụy Điển hoặc Phần Lan	
	Tiếng Phần Lan hay Thụy Điển với tư cách tiếng mẹ đẻ			

số được tiếp cận bình đẳng với giáo dục.

Đây là những kinh nghiệm quý báu cho việc phát triển chính sách giáo dục dân tộc ở Việt Nam. Nó đặc biệt có ý nghĩa khi Việt Nam đang tiến hành đổi mới hệ thống giáo dục quốc dân và phát triển chương trình giáo dục phổ thông mới. Việt Nam có thể học hỏi kinh nghiệm của Phần Lan nhằm triển khai triệt để hơn khoản 3 điều 5 của Hiến pháp 2013: "Các dân tộc có quyền dùng tiếng nói, chữ viết, giữ gìn bản sắc dân tộc, phát huy phong tục, tập quán, truyền thống và văn hóa tốt đẹp của mình" thông qua việc đưa ra các quy định cụ thể về việc sử dụng ngôn ngữ trong giáo dục cho học sinh dân tộc thiểu số, xây dựng sách giáo khoa song ngữ vào trong chính sách và chương trình phổ thông mới.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Bộ Giáo dục Phần Lan, (2009), *Hệ thống Giáo dục Phần Lan và PISA*, NXB Bộ Giáo dục Phần Lan.
- [2]. Ủy ban Giáo dục Quốc gia Phần Lan, (2004), *Chương trình giáo dục cốt lõi quốc gia cho giáo dục cơ sở*.
- [3]. Bộ Giáo dục Phần Lan, (2004), *Báo cáo phân tích về giáo dục*.
- [4]. Sahlberg. P., (2007), *Education policies for raising student learning: the Finnish approach*, Journal of Education Policy, Vol.22 (2), March.

SUMMARY

Finland is a country with advanced general education. Finland has succeeded in creating equal opportunities in education for all people especially students from ethnic minority groups through using language policy in education, which is specified in the Constitution, laws and education programs of the national focus. Vietnam is in the preparation stage to develop new curriculum, one of the important tasks is to ensure equal rights to education for all ethnic groups. Therefore, understanding the experience of Finland on policy and program for minority groups is essential.

Keywords: Ethnic minority groups; language; curriculum.